

AYAŞLI İLE KİRACILARI
MEMDUH ŞEVKET ESENDAL

ROMAN

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0209
Edebiyat: 048
Tùr: Roman

AYAŞLI İLE KİRACILARI
MEMDUH ŞEVKET ESENDAL

Hazırlayan
Ahmet Duran Arslan

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Kitap Editörü ve Son Okuma
Dr. Hazal Bozyer

Sayfa Uygulama
Büşra Arbay

Kapak Görseli
Faruk Özcan

VakıfBank Kùltür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdenez Caddesi
No: 7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2023

ISBN 978-625-6385-10-8

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0212 412 1700
www.mega.com.tr - info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Mart 2023
2. Baskı: Aralık 2025

AYAŞLI
İLE
KİRACILARI

MEMDUH ŞEVKET
ESENDAL

HAZIRLAYAN
AHMET DURAN ARSLAN

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL

1884'te Çorlu'da doğdu. Edirne Sultanisi'nde başladığı idadi eğitimine İstanbul Mülkiyesi'nde devam etti. Fransızca, Rusça ve Farsça öğrendi. 1906'da katıldığı İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından 1908 yılında müfettiş olarak atandı ve bu vesileyle yurdun birçok farklı bölgesini ziyaret etme şansına erişti. Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşuyla birlikte Anadolu'ya geçti ve Atatürk'ün yanında yer aldı. Galatasaray ve Kabataş Liselerinde tarih-coğrafya öğretmenliği yaptı. Bakü, Kabil ve Tahran gibi şehirlerde elçilik görevlerinde bulundu, daha sonra milletvekilliği yaptı. 16 Mayıs 1952'de Ankara'da vefat etti.

Eserleri: *Ayaşlı ile Kiracıları* (roman), *Vassaf Bey* (roman), *Otlakçı* (hikâyeler), *Mendil Altında* (hikâyeler), *Sahan Külbastısı* (hikâyeler), *Veysel Çavuş* (hikâyeler), *Bir Kucak Çiçek* (hikâyeler), *İhtiyar Çilingir* (hikâyeler), *Hava Parası* (hikâyeler), *Bizim Nesibe* (hikâyeler), *Kelepir* (hikâyeler), *Gödeli Mehmet* (hikâyeler), *Miras* (roman), *Güllüce Bağları Yolunda* (hikâyeler), *Gönül Kaçanı Kovalar* (hikâyeler), *Tahran Anıları ve Düşsel Yazılar* (anı-mektup), *Kızıma Mektuplar* (mektup), *Oğullarıma Mektuplar* (mektup), *Mutlu Bir Son* (hikâyeler).

AHMET DURAN ARSLAN

Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 2014 yılında mezun oldu. Aynı üniversitede “Murathan Mungan'ın Öykülerinde Hegemonik Erkeklik: İfşa ve Darbe” (2016) adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde “Memduh Şevket Esendal'da Toplumsal ve Siyasal Tanıklık: Değişim ve Eleştiri” (2022) adlı teziyle doktoraasını tamamladı. İnceleme ve deneme yazıları birçok edebî mecrada, makaleleri ise muhtelif akademik dergilerde yayımlandı. Anlatıbilim, edebî eleştiri kuramları, toplumsal cinsiyet, oryantalizm, oksidentalizm ve seyahatnameler temel ilgi alanları arasında yer almakta olup hâlen Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

ÖNSÖZ

Ayaşlı ile Kiracıları romanı, *Vakit* gazetesinde 12 Mart-21 Mayıs 1934 tarihleri arasında tefrika edildikten sonra, Kültür Basım ve Yayım Kooperatifi tarafından aynı yıl kitap olarak da basılır. “M.Ş.” imzasıyla yayımlanan roman, 1942’deki CHP Sanat Mükâfatı yarışmasında *Sinekli Bakkal*, *Yaban*, *Fahim Bey ve Biz*, *Kuyucaklı Yusuf* romanlarının ardından beşincilik derecesi alana kadar pek dikkatleri çekmez.

Esendal’ın mektuplarına gidildiğinde romanın doğuş/kuruluş hikâyesine bizzat tanıklık etmek mümkün hâle gelir. Buna göre yazarın asıl niyeti bir roman değil, alışık olduğu üzere yine bir öykü yazmaktır. Nitekim söz konusu öykünün ismi bile hazırdır: “Bir Büyük Evin Dokuz Odası”. Ancak Esendal, *Vakit* gazetesi ortaklarından Hakkı Tarık Us’a verdiği bir söz üzerine metnin tefrikasını sürdürür. Metin yazıldıkça büyür ve yazarın kendi ifadesiyle “bir küçük hikâye azmanı”na dönüşür. Eser, günümüz edebiyat tarihlerinde ise “yazarın kitaplaşmış ilk romanı” nitelemesiyle yerini alır.

Romanı çağdaşlarından ayıran temel özelliklerden biri, mekânsal tercihtir. Yeni yapılmış bir apartmanın dokuz odalı bölüğü, yaşananlara ev sahipliği yapar. Bu apartman-pansiyon, toplumun farklı kesimlerinden insanları bir araya getirmenin yanı sıra sunduğu çeşitlilikle aynı zamanda muhtelif toplumsal çatışmalara da zemin hazırlar. Ayaşlı ve kiracılarının hikâyeleri üzerinden aslında belirli bir tarihsel dönemin insan tipolojisi de sergilenmiş olur.

Romanın derin yapısında ise bir dizi endişenin saklı olduğu görülür. İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e geçiş dönemi sancıları, yeniden yapılanma gayreti, toplumsal çözülme ve ulusal kimlik kaybı bu anlamda öne çıkan temel başlıklardır. Romanda söz konusu endişeleri teskin etmek için sunulan en etkili yol ise güçlü çekirdek aileler inşa etmekten geçer. Çünkü yazara göre toplumun en küçük birimi, birey değil ailedir.

Öte yandan eser, üslup özellikleri itibarıyla da cezbedici bir konumdadır. Yalınlıkla derinliğe ulaşmayı kendine amaç edinen Esendal; sıradanlığın gizemini, göz ardı edilmiş estetizmini yakalamaya çalışır. Neredeyse her yazdığı cümleye eşlik eden mizah ve ironi ise metne tebessüm katar, akışkanlık kazandırır.

Herkese iyi okumalar dilerken sözlerimi Tahir Alangu'nun şu enfes cümlesiyle noktalamak isterim: “Esendal'ın ardından onun sanatını övenlerin, onun adını ananların, eserlerini yayanların, onu yaşatmaya çalışanların gözlerinden, ellerinden öperim.”

Ahmet Duran Arslan
Muğla, Ocak 2023

AYAŞLI İLE KİRACILARI

Yeni yapılmış büyük bir apartmanın dokuz odalı bir bölümünde oturuyoruz. Bu bölümü, Ayaşlı İbrahim Efendi adında biri tutmuş, isteyenlere oda oda kiraya veriyor. Odalar, loşça bir koridorun iki yanına sıralanmış, dizilmiş. Koridorun en sonunda banyo odasıyla mutfak var. Benim odam, koridora girince sağdan birinci kapı.

Ev sahiplerinin bitmek tükenmek bilmeyen karı koca kavgalarını, kontrat bitsin diye, altı ay çekip oturduğum eski odamın günü yaklaştıkça, sevinerek kendime yeni, temiz bir oda ararken, dışarıya giden bir arkadaşım bana bu yeni odayı bırakınca çocuk gibi sevindim ve hemen o gün, eşyayı toplayıp buraya taşındım.

Soluk benizli, arık¹ bir hizmetçi kızın yardımıyla yatağımı kurdum. Eşyayı, kitapları yerleştirmeyi ertesi güne bıraktım. O gece yemekten döner dönmez yatağıma girdim. Yerimi yadırgamam, deliksiz bir uyku çıkarmışım. Pencerelelerin perde gibi kapanan pancurları odaya loşluk verdiğinden uykum biraz da uzunca olmuş.

Yatakta uyanıp kendimi yeni odada bulunca sevindim. Yurkarı kattan ayak sesleri duyuluyor. Bizim bölümde hiç ses yok. Bir misafirlikte, bir yabancı yerde imişim gibi içimde bir çekingenlik duyuyorum. Daha ne ev sahibi Ayaşlı'yı ne komşuları tanıyorum. Ne zaman yatar kalkarlar, burada töre nedir? Yavaşça kapıyı

1. Arık: Zayıf, çelimsiz.

açtım, koridora çıktım. Hiç ses yok. Dün bana yardım eden soluk hizmetçi bir sabah kahvesi olsun pişirmez mi? Odama dönerken hizmetçinin kafası mutfak kapısından göründü. Durdum.

“Bir şey mi istediniz?”

“İstiyordum ya, sen bana bir kahve pişiremez misin?”

“Kahveniz varsa pişireyim.”

“Kahvem... Olmalı. Olmazsa birini yollayıp aldırılmaz mı-
yız?”

“Bakayım, kapıcı gelmişse!”

Odama geldi, para verdim, gitti.

Ben, kapıcı gidecek gelecek diye beklerken kız kahveyi pişirmiş, getirdi.

“Nereden buldun?” diye sordum.

“Faika Hanımlardan aldım, kapıcı geç gelir” dedi.

“Sen bana biraz yardım etsen de odayı toptasak.”

“Kahvenizi için de ben gelirim.”

Biraz sonra ben kitapları toplamaya, çamaşırlarımı dolaplara koymaya başladım, o da yatağı düzeltmek istedi. Yorganı pencere önüne getirdi, döndü bana dedi ki:

“Çamaşırınız varsa ben yıkarım.”

“Hı, kaç paraya yıkarsın?” dedim.

“Bir kere yıkıyayım, beğenirseniz... Başkalarına ne veriyorsanız, ben de o kadara yıkarım.”

“Olur” dedim.

Akıllı bir kıza benziyor. Yalnız bana, hasta, bitkin görünüyor. Bu kız bu arıklığıyla çamaşır yıkar mı? Yıkayabilir mi? Yorganı kaldırmaya gücü yetmiyor. Güçlkle ayakta duruyor gibi görünüyor. Acımaya başladım! Buna hizmet ettirmek yazık... Ayakları topal bir ata araba çektiirmek gibi. “Hadi kızım, sen hizmet etme, bırak ben yaparım” desen gücüne gidecek! Buna “Sen hizmet edemezsin, hastasın” demek, “Git de bir köşede acından

öl, insanlar arasında gezip de onları da üzüntüye uğratma!” demektir.

“Sen hasta mısın? Niçin böyle soluyorsun?” diye soracaktım, belki hatırı kalır diye düşündüm, vazgeçtim.

“Senin adın ne?..”

“Halide.”

Aradan biraz geçti, o bana sordu:

“Siz maliyede misiniz?”

“Yok bankada çalışıyorum.”

“A, hangi bankada? Bu büyük bankada mı? Bizim Cemile de şimdi orada çalışıyor. Eskiden bu üstümüzdeki katta altıncı dairede çalışırdı. İkimiz bir odada otururduk. Çok iyi kızdır. Siz Cemile’yi tanımıyor musunuz?”

“Tanımıyorum.”

“Feyyaz Bey’le beraber oturuyorlar. Sizin bankada Feyyaz Bey var, işte onunla.”

Bizim bankada belki Feyyaz Bey var ama ben tanımıyorum.

“Nasıl adam, genç mi, ihtiyar mı?” diye sordum.

“A, yaşlı adam, yetişmiş kızları var. Ama olsun, iyi bakıyor ya. Bin gencine değişmem. Gençlere ver ki yesinler.”

Biraz durduktan sonra;

“Cemile talihli kızdır, üstü başı, oda kirası hep ondan. Bankadan aldığı yanına kalıyor.”

Yan gözle Halide’ye baktım. Eğer böyle ölü benizli olmasa hiç de fena kız değil! Esmerce ama kaşı gözü yerinde, sevimsiz de değil. Cemile acaba bundan güzel mi?

“Siz Maliye Tahsil Şubesi’nde Rasim Bey’i biliyor musunuz?”

“Rasim Bey!.. Bilmiyorum. Hangi tahsil şubesinde?”

“İşte o yeni doldurdıkları yerde.”

Yeni doldurdukları yeri de bilmiyorum. Neyse.

“Bilmiyorum” dedim, “niçin sordun?”

“Hiç, çok iyi insanlardır da!.. Ben geçen kış hastalanmıştım, çalışmadım. Onlar bana baktılar. Kendisi olsun, ablası olsun. Onlar olmasaydı bana kim bakardı?”

“Gene hasta düşeceğini biliyor” diye düşündüm. “Senin kimsen yok mu?” diye sordum.

“Yok” dedi, “hepsi öldüler.”

“Buradan kaç para alıyorsun?”

“On lira veriyorlar” dedi, “yemeği de onlarla yiyorum.”

“Kimlerle?”

“İşte Faika Hanımlarla.”

“Faika Hanım kim oluyor?”

“Baba’nın kızlığı yok mu?” dedi.

“Ben bilmiyorum. ‘Baba’ dediğin kimdir, onu da tanımıyorum.”

“Baba, işte burayı tutan değil mi?”

“Burayı tutan Ayaşlı İbrahim Efendi.”

“İşte İbrahim Efendi. Onlar ‘baba’ diyorlar, ben de alıştım.”

“Üvey kızı babasının yanında mı oturuyor?”

“Kızı dipteki odada, baba sizin bu yanınızdaki odada. Dün taşınırken burada değil miydi?”

“Buradaydı ama ben hangi odada oturduğunu nereden bilirim? Baba’nın kızı tek başına mı oturuyor?”

“Kocası var ya! Şoför Fuat. Şimdi İstanbul’dan anasını da getirmiş, hep bir odada oturuyorlar.”

“Sen de onların yanında mı kalıyorsun?”

“Benim bir odam var. Geceleri giderim.”

“Baba’nın yanında bir genç delikanlı var, o kim?”

“Baba’nın oğlu, köydeki karısından.”

Ayaşlı, Faika'nın anasını burada almış. Yalnız nedense bu yeni karısı Baba'yla bir yerde oturmuyormuş. Kadının ayrı evi varmış. Ara sıra kızını görmeye gelirmiş. O zaman baba ile de oturup konuşuyorlarmış. Faika da anasını görmeye gidermiş. Halide'nin dediğine bakılırsa, anası Faika'dan daha güzelmış.

Bunları konuşurken odayı düzeltiyorduk. Hizmetin çoğunu ben gördüm, o yalnız toz aldı.

Bir aralık sordum.

“Nerelisin?” dedim.

“Ben mi?.. Ben Ezirgânliyım.”

“Hı, konuşman hiç Ezirgânlı'ya benzemiyor.”

“İstanbul'da çok kaldım.”

Halide'nin anlattığına göre, ufak yaşında Ezirgân'da kocaya varmış. Sonra muhacirlikte² kocası ölmüş. İstanbul'da bir topçu kaymakamı bunu yanına almış. İki sene onun yanında kaldıktan sonra hastalanmış, hastaneye yatırmışlar. Bir daha topçu kaymakamının evine dönmemiş.

Bir ebe hanım, “Seni bir kocaya veririz” diye bunu evine götürmüştü. Bir zamanlar da onun yanında kalmış, evlendirecekler diye beklemiş. Sonra bakmış ki evlendirecekleri yok, yalnız çalıştırıyorlar; bir arkadaşı ile sözü bir edip kaçmış, buraya kadar gelmişler. O zamandan beri, burada hizmetçilik edip geçiniyormuş. Yüzüne baktım. Bu kız kaç yaşında olmalı ki bunu muhacirlikte kocaya da vermiş olsunlar? Yalan söylüyor ama varsın söylesin!

“Nerelerde çalıştın?”

“Evlerde çalıştım. Muhittin Bey'i tanıyor musunuz?”

“Hangi Muhittin Bey?”

“Su şirketinde.”

“Tanımam.”

2. Muhacirlik: Göçmenlik.

“İşte onlarda durdum, Gayret Oteli’nde çalıştım. En iyisi gene oteller. Evlerde çalışmak güçtür.”

“Niçin?”

“Güçtür. Ne erkeğinden rahat vardır ne kadınından...”

“Burada çalışıyorsun, burası ev değil mi?”

“Değil ya, burası ev mi? Ev olsun, hanım olsun da bak! Hanım olsa seninle gelip konuşabilir miyim?”

“Hımmm, kıskanıyorlar desene!”

“Aman kıskanmayanı da... Hizmetçi adam mı seninle konuşsun?”

“Demek konuşturmazlar?”

“Konuşturmazlar ya! Ben neler gördüm. Eve evlatlık kızlar alırlar, görsen onlara neler yaparlar. Ben İrfan Bey’in evinden o evlatlık kızlar yüzünden çıktım. Senin kışın soğuk suyla taşlık sildiğin var mı?”

Halide’yi dışardan çağırmasalar daha söyleyecekti.